

УДК 338.43.02 (477) "199/ 201"

Володимир Пекарчук

ШЛЯХИ РОЗБУДОВИ КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКОГО ЖИТТЯ ЕТНОМЕНШИНИ УКРАЇНИ ЗАСОБАМИ ЗАГАЛЬНОУКРАЇНСЬКИХ ТА ПРОФЕСІЙНИХ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ: ТЕНДЕНЦІЇ 1990–2000-Х РР.

На основі різнопланових джерел досліджено місце і роль загальноукраїнських та професійних громадських організацій у розбудові культурно-мистецького життя етноменшин, і на цій основі з'ясовано активізацію етнічної ідентифікації, забезпечення гармонізації міжетнічних стосунків. Значна увага приділена розгляду регіонального аспекту громадського структурування та з'ясуванню етнічної мобілізації етносів в Україні.

Ключові слова: етнічні меншини, національно-культурні товариства, спілка, традиції, культурні товариства.

Позитивним чинником розвитку етнонаціональної сфери є створення умов та надання можливості представникам різних національностей відроджувати та зберігати свою етнічну самобутність, культуру, традиції, звичаї і обряди. Водночас значне кількісне зростання громадських організацій з різним статусом, які не об'єднували представників однієї національної меншини, здебільшого призводило до низької ефективності їх роботи, відсутності координації зусиль і концентрації матеріальних і фінансових ресурсів, необхідних для збереження і відродження етнічної самобутності. Національно-культурні товариства нерідко виступали у формі асоціації ("Всеукраїнська асоціація болгарських національно-культурних товариств"), рад ("Чеська національна рада України"), спілок ("Демократична спілка угорців України"), альянсів ("Християнсько-демократичний альянс румунів"), земляцтв ("Естонське земляцтво в Україні"), культурних центрів, громад, клубів тощо.

Метою і завданням цієї статті є здійснення на основі різнопланових джерел дослідження проблем культурної самоідентифікації. Зазначена проблема залишалася малодослідженою в українській історіографії. Окремі її аспекти одержали фрагментарне висвітлення у працях В. Наулка, В. Євтуха, О. Курінного, М. Панчука, О. Калакури [5], Г. Москаля [6], В. Вороніна [6], Р. Чілачави, Т. Пилипенко. Вони здебільшого присвячені етнонаціональній структурі українського суспільства, сучасному стану етноменшин, політиці в галузі культури, особливостям процесів етнічного відродження. Особливе значення мало розроблення українськими ученими концептуальних підходів до аналізу етнокультури як саморегульованої системи, сфери реалізації людських цінностей, теорії етносу тощо.

Потреби етноменшин вирішувалися законодавчою та виконавчою владою, органами місцевого самоврядування через постійні комісії з питань міжнаціональних відносин і дорадчі органи, що склалися з представників етноменшин. Дорадчий орган – "Рада представників всеукраїнських громадських об'єднань національних меншин" – функціонувала при Держдепартаменті. Аналогічні дорадчі органи існували у місцях розселення національних меншин при місцевих органах влади. Етноменшинам дозволялося законодавством активно впливати на формування і реалізацію політики з питань, які стосувалися їх інтересів. Через дорадчі органи етностільноти сприяли розробці проектів законів та нормативних актів із питань міжнаціональних відносин, розвитку культур, мов і традицій меншин, наданню організаційної та практичної допомоги національно-культурним об'єднанням на місцях тощо.

У 1990 р. створено Раду національних товариств УРСР для координації діяльності національних груп, обміну досвідом, надання допомоги новостворюваним товариствам, проведення спільних масових акцій тощо. Імпульсом культурно-національного відродження етносів став перший Всеукраїнський міжнаціональний конгрес (листопад 1991 р.), проведений в Одесі. Провідними принципами розбудови незалежної держави були визначені: рівність усіх громадян перед законом, право кожної людини на рівний доступ до посад у державних установах, беззастережне дотримання засад "Загальної декларації прав людини".

Український фонд культури створив і реалізовував спеціальну програму "Збереження і розвиток культур народів, які живуть на території України". Особлива увага приділялася підготовці кадрів викладачів з інших етнічних груп населення. Така робота проводилася у Київському, Львівському, Симферопольському, Ужгородському, Чернівецькому університетах, Київському славістичному університеті, Соломоновому університеті. У 1992 р. до складу входили такі організації, як, республіканське товариство єврейської культури, фонд "Пам'ять Бабиного Яру", українське республіканське товариство російської культури "Русь". Останнє порушувало проблему

українсько-російських культурних відносин, опікувалося збереженням і розвитком російської культури в Україні [12, арк. 101].

На організацію та фінансування заходів, скерованих на сприяння культурному розвитку етносів скерована робота фондів українсько-німецького, депортованих народів Криму, "Українська родина". У 2002 р. створено Всеукраїнську організацію "Конгрес національних громад України", до складу якої увійшли національні громади України – румунська, польська, литовська, естонська, молдавська, болгарська, німецька, татарська, ромська, вірменська, угорська, єврейська та постійно співпрацювали громадські організації кримських татарів, греків, росіян. Організація здійснювала активну діяльність щодо інтеграції етноменшин України в українське суспільство. Проводилися конференції, "круглі столи" з проблем меншин, міжнаціонального спілкування, національної освіти, виховання толерантності, моніторинг з міжнаціональних міжконфесійних відносин, стану толерантності у суспільстві [4]. Діяльність таких культурницьких об'єднань скерована на розвиток міжнаціональних відносин, захист національних інтересів громадян, відродження та розвиток етнонаціональних культур, задоволення духовних запитів іноетнічного населення.

Для підвищення ролі громадських організацій етноменшин України у прийнятті органами державної влади управлінських рішень стосовно питань розвитку національних меншин створені й діяли консультативно-дорадчі органи: комісія з питань міжнаціональних відносин та захисту національних меншин України; громадські ради при Міністерстві культури України тощо. Ради представників громадських організацій меншин діяли при переважній більшості обласних державних адміністрацій, за винятком Дніпропетровської, Тернопільської, Чернігівської обласних і Київської міської.

Не вирішення окремих правових питань щодо дотримання та захисту прав меншин у сфері культури викликало справедливе незадоволення у їх представників. У 2002 р. учасники Всеукраїнської наради керівників національно-культурних товариств з питань реалізації прав національних меншин в Україні привернули увагу до необхідності подальшого удосконалення нормативно-правової бази регулювання міжетнічних відносин та забезпечення прав національних меншин. Учасники "Асамблеї національних меншин України" (2003 р.) наголошували на тому, що залишалися невирішеними питання законодавчого затвердження концепції засад державної етнонаціональної політики, закріплення права національних меншин на національно-культурну автономію, розробка нормативно-правових актів з удосконалення державної системи матеріально-фінансової підтримки культурного розвитку національних меншин. Також актуальною залишалася проблема участі меншин у прийнятті рішень, що стосувалися їх інтересів, на чому наголошували громадські організації меншин. Асоціація національно-культурних об'єднань України вбачала забезпечення прав етноменшин на рівні європейських та міжнародних стандартів. У 2005 р. 88 громадських організацій етноменшин об'єднані в "Асоціацію національно-культурних і культосвітніх об'єднань" Одеської області, "Одеську обласну федерацію національних меншин". Крім того, в Одеській області за фінансової підтримки баварського уряду (ФРН) діяв благодійний фонд "Баварський будинок. Одеса". В АР Крим діяло 29 національно-культурних товариств і громад, які об'єднували 25 етноспільнот. У свою чергу вони об'єднувалися в "Асоціацію національних товариств і громад народів Криму", створену в 1995 р. та Кримський республіканський фонд міжнаціональної злагоди, що діяв із 2000 р. До складу фонду увійшло 17 національно-культурних товариств. Він здійснював фінансування загальних заходів зі збереження і розвитку культур, проведення фестивалів. У 2004 р. на ці цілі фонд витратив 300 тис. грн. [9].

За ініціативи "Асоціації національно-культурних об'єднань" вперше в Україні пройшов дитячий зліт "Слобожанська підкова", на якому виступило близько 150 ансамблів, танцювальних груп і виконавців [3].

В Україні діяло близько 1160 організацій етнічних меншин. У 2011 р. органами юстиції України зареєстровано 1458 громадських організацій національних меншин, з яких 44 мали всеукраїнський статус. Згідно із даними облдержадміністрацій, здійснювали свою статутну діяльність 1268 таких організацій [8, арк. 8]. Найбільшими серед громадських організацій етнічних меншин були "Рада національних товариств України", "Асоціація національно-культурних об'єднань України", "Конгрес національних громад". У цілому, громадські організації меншин були досить різними за формою. Це – асоціації, спілки, земляцтва, федерації, ради, конгреси тощо. Без перебільшення можна стверджувати, що з відновленням державності України, розпочалося відродження національно-культурного і громадського життя українських поляків, які однозначно підтримали Акт проголошення незалежності України, Всеукраїнський референдум 1 грудня 1991 р., прагнення корінного етносу побудувати незалежну, демократичну, правову державу. Польська меншина схвально поставилася до позиції її історичної батьківщини у цьому питанні, адже Польща була першою серед держав, яка офіційно визнала Україну. На базі українського відділення "Товариства радянсько-польської дружби" на межі 1980–1990-х рр. сформувалося культурно-просвітнє товариство поляків України,

яке очолив С. Галацький. У 1990–1991 рр. відбулися два конгреси поляків України, які започаткували "Спілку поляків України", очолювану С. Костецьким. Невдовзі була заснована "Федерація польських товариств України", керівником якої стала Є. Хмельова. За її ініціативи у 1996 р. проходив сейм поляків України, на якому визначено перспективні завдання національно-культурного відродження польської громади [5, с. 491].

Інтереси поляків в Україні представляв Інститут польської культури в Киві як представництво польського Міністерства закордонних справ з метою популяризації польської культури. У 2003 р. в Україні діяло 108 польських громадських організацій. "Спілка поляків України" та "Федерація польських організацій" мали всеукраїнський статус. Переважна більшість польських товариств функціонувала у Хмельницькій, Тернопільській, Івано-Франківській, Львівській, Житомирській областях та Києві. Другий конгрес поляків України (1992 р.) прийняв резолюцію про трансформацію польського культурно-освітнього товариства в Україні в незалежну "Спілку поляків України" (далі – СПУ). Прийнятий статут СПУ, зареєстрований Мінюстом України 16 січня 1992 р. і перереєстрований 30 січня 1993 р., зазначав, що основною метою СПУ є національне відродження поляків, пробудження і розвиток їх національної самосвідомості, робота в громадському та культурному розвитку громадян України польського походження, популяризація спільної історії польського та українського народів, зміцнення дружби між поляками і українцями, а також іншими народами. Визначалися найважливіші напрямки діяльності СПУ із відродження і розвитку польської культури в Україні. Передбачалося: утворення в установленому законом порядку осередків польської культури у Києві, Житомирі, Львові, Хмельницькому, Вінниці, Одесі, а також інших місцевостях, у яких були загромадження поляків; здійснення видавничої діяльності, заснування засобів масової інформації; створення професійних художніх колективів, сприяння самодіяльній творчості, літературній, а також іншим формам громадської та культурної активності; сприяння розвитку польського шкільництва на різних рівнях; участь у створенні бібліотек польської літератури та відділів польської літератури в окремих бібліотеках; увіковічення пам'яті видатних діячів польської культури; сприяння широкому розвитку особистих контактів і дружніх відносин між громадянами Республіки Польщі й України, розвитку співробітництва в області культури з Польською Республікою; всебічне ознайомлення жителів України із життям польського народу, його історією, науковою, літературою, мистецтвом, народною творчістю; виховання своїх членів у дусі патріотизму, поваги до української мови, прогресивних течій в історії українського народу, протидію націоналістичним упередженням, стереотипам, які утруднюють взаємне порозуміння, гармонійне співробітництво та співіснування між польським і українськими народами; співробітництво з органами масової інформації з метою висвітлення польської тематики у пресі, на радіо, телебаченні, популяризації досягнень поляків в усіх галузях суспільного життя тощо [14, с. 174–175].

I-й з'їзд федерації організацій польських товариств (1993 р.) визначив в Україні завданням "налагодження роботи з відбудови і розвитку національної свідомості поляків, спрямованість до зближення між польським і українським народом" [11, арк. 267]. "Федерація польських організацій в Україні" мала осередки на території 20 областей України. Голова правління Є. Хмельова входила до "Ради представників громадських організацій національних меншин України" при Президентові України, Ради представників громадських організацій національних меншин при Держкомнаціміграції України та була заступником голови ради президії Світової ради полонійських спільнот. Головною метою діяльності федерації було відзначення ювілейних дат визначних польських діячів культури, участі у міжнародних заходах та подальший розвиток співпраці між Україною і Польщею. У 2002 р. федерація проводила різноманітні культурно-просвітницькі заходи, зокрема, на Волині, у Львові, польсько-українські літературні зустрічі. Урочисто відзначено 100-річчя Дому польського у Чернівцях. У цьому аспекті проведено наукову сесію до 135-річчя з дня народження Ю. Пілсудського "Пілсудський і Україна", літературний конкурс "Молоді таланти" для молоді Волині і Полісся, перегляд польських молодіжних, дитячих театральних колективів "Подаруй дітям усмішку", олімпіаду з польської мови та літератури [6, с. 303].

Етнічна мобілізація поляків в Україні почала набувати організованих форм наприкінці 1980-х рр., коли у рамках українського відділення "Товариства радянсько-польської дружби" та "Українського товариства дружби і культурних зв'язків із закордоном" створено польську культурно-освітню секцію, яка невдовзі трансформувалася в "Культурно-просвітнє товариство поляків України". Його очолив С. Галацький. Структури товариства створювалися у багатьох обласних та районних центрах з більш-менш компактим проживанням поляків. У 1992 р. засновано "Федерацію польських товариств в Україні", до складу якої увійшло "Культурно-просвітнє товариство поляків" з більшістю своїх місцевих осередків. Особливу активність федерація проявляла у місцях компактного проживання польської меншини, зокрема на Житомирщині та Хмельниччині. З ініціативи федерації узимку 1996 р. відбувся сейм поляків Поділля, на якому окреслено

першочергові та перспективні завдання щодо національно-культурного відродження Полонії, відкриття польських установ культури, заснування засобів масової інформації. Чільне ж місце посідали проблема формування культури міжетнічного спілкування. У 1995 р. у Житомирі відбувся обласний польський фестиваль "Тенча Полісся-95" ("Веселка Полісся-95"). Організувала фестиваль обласне відділення СПУ. Свята національних культур традиційно проводилися на Хмельниччині. У 1995 р. в м. Славути "Центр просвіти" провів свято польської культури. Польський фольклорний гурт із Суслів, що на Житомирщині, "Білі голубки" взяв участь у фестивалі польської пісні (Жешув) [10, арк. 214].

У 1998 р. зареєстровано СПУ. Голова С. Костецький увійшов до "Ради представників громадських організацій національних меншин" при Держкомнацміграції України. Основна мета діяльності спілки – національне відродження поляків, зміцнення дружби між поляками і українцями та іншими народами. СПУ сприяла проведенню культурно-просвітницьких заходів. У 2002 р. проведено V конгрес СПУ. Щорічно нею проводився фестиваль польської пісні "Веселка Полісся" та міжнародні польські універсиади. При спілці функціонував дитячий хор ім. С. Монюшки. У 2003 р. проведено фестиваль "Квіти Поділля" у Городок-Подільському, тиждень польської культури у Славути, фестиваль "Тенча Полесія" у Житомирі [6, с. 303–304].

СПУ мала відділення в 12 областях та Києві. Одночасно почали з'являтися й інші організації, які часто не знаходили порозуміння між собою. Кожна з організацій хотіла мати щось виключне тільки для себе й тому їм важко було домовитися. До причин, які заважали спільній роботі, посол сейму Республіки Польща П. Міщук відносив проблему керівництва й те, що кожен хотів реалізувати свою окрему програму [2, с. 254]. СПУ нараховувала близько 5 тис. осіб із відділеннями у Києві, Житомирській, Хмельницькій, Одеській, Вінницькій, Харківській, Миколаївській, Черкаській областях та інших населених пунктах. У 2001 р. вперше в Києві проведено перший огляд художніх колективів СПУ, у якому взяли участь 400 осіб. У журі були представники з Польщі. Чотири учасники огляду були запрошені на виступи до Польщі. Також СПУ організувала 5 вечорів польської поезії за участю артиста Краківського театру Яна Адамського, з яких два пройшли у Києві, а три – у Житомирі. Також відбувся вечір, присвячений ювілею видатної польської поетеси Марії Конопницької, на якому виступили два колективи із Польщі [7, с. 204].

У 2007 р. за ініціативи СПУ у Житомирській області відкрито польський театр, метою якого було відновлення традицій театру, який закладено класиком польської літератури та драматургом Ю. Крашевським ще півтора століття тому. Упродовж 1857–1859 рр. видатний діяч світової культури Ю. Крашевський працював художнім директором театру, вистави якого йшли на рідній для багатьох мешканців Житомирщині польській мові. У подальшому на сцені польського театру виступали французенка П. Віардо, італієць Т. Сольвіні, росіянин М. Щепкін, наші класики М. Заньковецька, М. Старицький, М. Кропивницький та багато інших. Спектаклем "Балладина" за драмою класика польської літератури Ю. Словацького відкрився перший театральний сезон. Прем'єра "Балладини", яка за своєю поетикою багато у чому співзвучна знаменитій "Лісовій пісні" Лесі України, привернула увагу не лише членів польської національної громади, а усіх без винятку шанувальників театрального мистецтва [13]. На початку 2000 р. у Житомирі відкрито "Польський дім" з метою популяризації польської культури серед населення краю.

Болгарські культурно-просвітницькі організації в Україні розпочали оформлюватися ще наприкінці 1980-х рр. Першими виникли товариства в Одесі та Болграді (Одеська обл.). У Запорізькій області національно-культурний рух розвивався повільніше. Виникли товариства у Приморському районі, містах Бердянську, Запоріжжі, Мелітополі, Приазовському районі. У 1992 р. районні та міські товариства об'єдналися у "Запорізьке обласне товариство болгарської культури". У 1993 р. в Одесі утворилася "Асоціація болгарських національно-культурних товариств і організацій в Україні". До неї увійшли й болгарські товариства Запорізької області. Таким чином, завершився процес оформлення болгарського національно-культурного руху в Україні, що поставив перед собою такі основні завдання, як сприяння відродженню і розвитку самобутньої культури. У своїй діяльності ці товариства спиралися, головним чином, на власні сили, а також на допомогу з боку української держави і державних та благодійних структур у Болгарії. Болгари України виявляли досить високий рівень етнічної консолідації. Уже в кінці 1980-х рр. намітилися об'єднавчі процеси. У 1985 р. група бессарабських болгар заснувала, а у 1989 р. офіційно зареєструвала першу болгарську суспільну організацію на території СРСР – "Болгарське культурно-просвітницьке товариство ім. Св. Кирила і Мефодія". Актив товариства знаходився у Болграді Одеської області. Це було регіональне об'єднання, чия діяльність скеровувалася на захист національно-культурних, економічних та інших інтересів бессарабських болгар. У суспільно-політичній сфері основне завдання товариства – консолідація болгарського населення з метою збереження національної самосвідомості у рамках Конституції УРСР. У 1993 р. дев'ятьма болгарськими товариствами, що мали на той час юридичну реєстрацію, була заснована організація

– "Асоціація болгарських національно-культурних товариств і організацій України" ("Асоціацію болгар України"). Її засновниками стали болгарські товариства з Одеської, Запорізької областей, АР Крим, міст Харкова і Києва. Усього в установчій конференції взяли участь 39 делегатів (з 9 товариств і 3 організацій), а також 70 гостей, у тому числі з Болгарії і Молдови. На конференції обрано координаційну раду у складі: президента – Ф. Каражекова, заступників – В. Коєва, В. Міткова, В. Петрова, І. Половнюка, секретаря – Д. Костової. У 1996 р. при асоціації створено культурний центр болгарів України. У підпорядкування центру передавалося приміщення кінотеатру ім. Косовського в Одесі. Фінансову допомогу для реконструкції і реставрації будівлі надали – Одеська міська і обласна влада (60 тис. грн.) та уряд Болгарії (30 тис. дол. США) [1]. У 1999 р. відбулося урочисте відкриття центру. У рамках щорічного болгарського собору відбувалася низка різного роду культурних заходів. У 2004 р. відбулася 9-а Міжнародна наукова конференція "Болгари в північному Причорномор'ї" за участю вчених України, Болгарії і Молдови. Рік став знаменним відкриттям пам'ятника поетові-революціонеру Х. Ботеву у Таврії, створенням історико-етнографічного музею в Бессарабії, виданням нових книг і відкриттям газет болгарською мовою, проведенням художніх виставок [1].

Отже, координуючі представницькі самоорганізації етносів України здійснювали свою діяльність за різними напрямками культурницької роботи: вносили пропозиції щодо розбудови етнічного культурного простору до органів державної влади усіх рівнів, зарубіжних інституцій; розробляли програми, дбали про розширення новітніх форм етнічної творчості.

Список використаних джерел

1. Воронков В. Болгари йдуть на Собор / В. Воронков // Голос України. – 8 вересня 2005.
2. Кирилич В. П. Рідна мова і шкільництво як важливі чинники збереження національної ідентичності українців у Польщі / В.П. Кирилич // Вісник Львів. нац. ун-ту імені І. Франка (Серія "Міжнародні відносини"). – 2000. – Вип. 2. – С.253–259.
3. Культура національних меншин – невід'ємна складова української культури (оглядова довідка за матеріалами преси 2005 р. Підготовлена І.П. Нестеровською). – Режим доступу: <http://mincult.kmu.gov.ua>.
4. Конгрес національних громад України. – Режим доступу: <http://www.kngu.org/index.html>.
5. Калакура О. Поляки в етнополітичних процесах на землях України у XX столітті / О. Калакура. – К., 2007. – 673 с.
6. Міжнаціональні відносини в Україні: стан, тенденції, перспективи / Д. В. Табачник, Г. Г. Москаль, В. М. Воронін та ін. – К.: Етнос, 2004. – 584 с.
7. Polska-Ukraina: trudne pytania // Materiały III międzynarodowego seminarium historycznego "Stosunki polsko-ukraińskie w latach II wojny światowej", Warszawa, 8–10 października 1998 r. /Swiatowy Związek Żołnierzy Armii Krajowej; Związek Ukraińców w Polsce. – Warszawa: KARTA, 1994. – Т.4. – 367 с.
8. Поточний архів міністерства культури України (2011 р.), листування № 12 (510–545), спр. 24, 136 арк.
9. Стан дотримання та захист прав національних меншин в Україні. Спеціальна доповідь. – Режим доступу: www.ombudsman.gov.ua/en/images/stories/.../S_Dopovid_2_1.pdf.
10. ЦДАВО України, ф. 5116, оп. 16, спр. 3302, 235 арк.
11. ЦДАВО України, ф. 2, оп. 15, спр. 3627, 279 арк.
12. ЦДАВО України, ф. 2, оп. 15, спр. 3025, 264 арк.
13. Шпак В. Польський театр / В. Шпак // Урядовий кур'єр. – 10 грудня 2008.
14. Павловський А. А. Багатонаціональне розмаїття культури України: історія, розвиток, майбутнє / А. А. Павловський. – К., 2002. – 256 с.

Владимир Пекарчук

ПУТИ РАЗВИТИЯ КУЛЬТУРНО-ХУДОЖЕСТВЕННОЙ ЖИЗНИ ЭТНИЧЕСКИХ МЕНЬШИНСТВ УКРАИНЫ СРЕДСТВАМИ ВСЕУКРАИНСКИХ И ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ ОБЩЕСТВЕННЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ: ТЕНДЕНЦИИ 1990–2000-Х ГГ.

На основе разноплановых источников исследованы место и роль всеукраинских и профессиональных общественных организаций в развитии культурно-художественной жизни этнических меньшинств, и на этой основе активизации этнической идентификации, гармонизации межэтнических отношений. Значительное внимание уделено рассмотрению регионального аспекта общественного структурирования и выяснению этнической мобилизации этносов Украины.

Ключевые слова: этнические меньшинства, национально-культурные общества, союз, традиции, культурные общества.

Volodymyr Pekarchuk

WAYS OF DEVELOPMENT OF CULTURAL-ARTISTIC LIFE OF ETHNIC MINORITIES IN UKRAINE UKRAINIAN AND PROFESSIONAL MEANS OF PUBLIC ORGANIZATIONS: TRENDS 1990–2000-IES

Based on diverse sources the place and role place and role of Ukrainian and professional non-governmental organizations in the development of cultural – artistic life of ethnic minorities, and on this basis to intensify ethnic identification harmonization of interethnic relations. Considerable attention is paid to the regional dimension of social structure and clarify the ethnic mobilization of ethnic groups in Ukraine.

Key words: ethnic minorities, national-cultural society, union, traditions, cultural societies.

УДК 364-7.2-46:93

Юлія Губерт

РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЗАХИСТУ ДІТЕЙ-СИРІТ ТА ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ В УКРАЇНІ (90-ТІ РР. ХХ – ПОЧАТОК ХХІ СТ.)

У статті розглянуто основні етапи впровадження політики реформування системи виховання дітей-сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування в Україні. Описано основні законодавчі акти, рішення, які приймалися та втілювалися на державному рівні задля реалізації принципів захисту прав дитини-сироти згідно із "Конвенцією про права дітей". З'ясовано заходи, які проводилися щодо подолання масової безпритульності в Україні, розвитку сімейних форм виховання сиріт, реформування інтернатів, профілактики соціального сирітства, а також результати, яких вдалося досягнути завдяки реформуванню системи захисту прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Ключові слова: дитина-сирота, дитина, позбавлена батьківського піклування, інтернат, безпритульність, реформування.

На початку 2000-х рр. в Україні розпочато реформу системи захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, завдяки якій менш ніж за 10 років вдалося розвинути систему сімейних форм виховання дітей-сиріт, подолати масову дитячу безпритульність. Український досвід позитивно оцінено на міжнародному рівні, темпи реформування в Україні на той момент були вищими, ніж у деяких країнах – членах ЄС, для яких реформування системи виховання сиріт було однією з вимог членства в ЄС і на це виділялися гранди, на відміну від України, яка проводила зміни за власною ініціативою і власним коштом. Тому вивчення історії впровадження реформ у системі виховання і захисту сиріт в Україні є актуальним і може стати позитивним досвідом для країн, у яких переважають колективні форми виховання сиріт.

Питання реформування системи виховання сиріт, імплементації міжнародних норм захисту прав дітей в українське законодавство, проведення реформ у державі загалом вивчали багато науковців. Теоретичні та практичні проблеми правового забезпечення соціального захисту дітей-сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування – О. Потопахіна [1], питання державної допомоги сім'ям із дітьми як форми соціально-правового захисту – Л. Кулачок [2], проблематику, пов'язану з дотриманням прав дітей в Україні (імплементація міжнародних стандартів прав дитини в національному законодавстві України), – О. Вінгловська [3].

Мета статті – дослідити реформування системи виховання і захисту прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, в Україні у роки державної незалежності.

Джерельну базу дослідження становлять міжнародні угоди, у тому числі – "Конвенція про права дитини" [4]; акти органів державної влади, зокрема, ухвалені Верховною Радою України, Закон України "Про охорону дитинства" [5, с. 140], Сімейний кодекс України [5, с. 19], постанови Кабінету Міністрів України (далі – КМУ) "Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини" [5, с. 295], "Про затвердження Державної цільової соціальної програми реформування системи закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування" [6]; указ Президента України "Про першочергові заходи щодо захисту прав дітей" [7] звіти Уповноваженого Президента з прав дитини, стенограма парламентських слухань 22 грудня 2010 р. "Законодавче забезпечення та реальний стан дотримання прав дитини в Україні" [8], інтерв'ю дисертанта з экс-міністром та колишнім уповноваженим Президента України із прав дитини